RAD PARTIJSKE ORGANIZACIJE U SELCIMA U PRIPREMAMA USTANKA

Vjekoslav Lončarić

Partijska organizacija u Selcima još je prije kapitulacije stare Jugoslavije, u travnju 1941, vrlo uspješno djelovala među narodom u mjestu. Svojim propagandnim radom uspjela je pridobiti za radnički pokret gotovo sve mještane. Naročito je imala velik utjecaj među omladinom.

Takav rezultat rada partijskih organizacija bio je i u ostalim mjestima Vinodola.

Naša partijska organizacija bila je tijesno povezana s organizacijama iz susjednih mjesta, naročito s drugovima u Bribiru, Crikvenici, Dramlju i Grižanama, a putem ovih i s ostalima.

Imali smo zajedničku vezu s višim partijskim forumima Kompartije. Te su veze prvih godina nakon obnove partijske organizacije u Vinodolu 1933, za koju je najviše zaslužan Slave Jeličić Jureško, bile nestalne, s obzirom na prilike koje su tada vladale. Režimska policija i žandarmerija vršila je progon komunista i svih progresivnih snaga u zemlji. No dobar dio krivice za to snosi i frakcionaška borba u redovima viših partijskih foruma. Tada smo se snalazili sami na vlastitom terenu, koristeći se našim teoretskim znanjem koje smo sticali proučavajući marksističku literaturu do koje smo dolazili na razne načine. Koristila nam je mnogo i literatura koja je znala legalno izlaziti u raznim časopisima kao što su bili Krležin »Danas«, »Izraz« i mnogi drugi.

Do čvršćih i stalnijih veza došlo je tokom 1938. godine kad je uspostavljena veza s Okružnim komitetom KPH u Sušaku. Tu vezu s tamošnjim sekretarom Radom Šupićem uspostavio je i održavao Ivan Brozičević iz Crikvenice, a i sam Rade dolazio je često do nas u pojedina mjesta.

Novu etapu u povezivanju vinodolskih komunista s Okružnim komitetom u Sušaku i CK KPH označuje poznati sastanak vinodolskih komunista sa sekretarom CK Hrvatske Radom Končarom, 12. siječnja 1941. u predjelu Borići iznad Selaca. To je bilo neposredno pred napad njemačkih i talijanskih fašista na našu zemlju.

Od tog sastanka pojačan je rad komunista Vinodola na okupljanju i aktiviranju simpatizera, naročito omladine i ostalih antifašističkih snaga na našem terenu.

Partijska organizacija u našem mjestu, a i u drugim vinodolskim mjestima, bila je tada dobro obavještavana o političkim zbivanjima kod nas i u svijetu. O tim zbivanjima izvještavali smo narod usmenim putem i obilnim propagandnim materijalom, proglasima Partije, lecima i sl. koji se dobivao vezom od viših partijskih foruma, a putem Okružnog komiteta u Sušaku.

Još intenzivniji rad uslijedio je poslije puča 27. ožujka 1941. kad je oborena vlada Cvetković-Maček koja je potpisala sramotni bečki protokol o pristupanju Jugoslavije trojnom paktu. Tada je nastala malo slobodnija situacija. Konspirativnost je svedena na najmanju mjeru, pa su propagandna štampa i proglasi Partije davani na čitanje širokom krugu simpatizera.

Kako je tih dana znatan broj Selčana bio u vojnoj rezervi po raznim mjestima u Gorskom kotaru, s njima je održavana stalna veza i davao im se propagandni materijal. Tamo se nalazio i Mate Kršul, član Partije, pozvan iz Kosovske Mitrovice gdje je bio zaposlen. On je često dolazio k nama u Selca, pa smo i s njime održavali vezu.

Naročito živ i plodan rad odvijao se kod nas u Selcima u Pučkoj knjižnici kojom su rukovodili komunisti, a gdje su se okupljali svi mještani, čitajući dnevnu štampu i slušajući radio-vijesti iz Moskve, Londona, Pariza i dr., poslije kojih se raspravljalo i komentiralo o događajima. U tim diskusijama imali su glavnu riječ komunisti i naši istaknutiji simpatizeri.

Partijsku organizaciju sačinjavali su kad nas u Selcima pred rat drugovi: Vjekoslav Lončarić kao sekretar, Andre Kršul, Vlade Car i Ivan Jeličić Tominčić koji je inače bio zaposlen u Vrbovskom, ali je gotovo svake subote dolazio u Selca. Skojevsku organizaciju sačinjavali su: Vale Lončarić Rataj kao sekretar, Luka Antić Peverin, Zvonko Brozović Lanić i Branko Jeličić Bakarčić. Oformljene su bile i čitalačke grupe među omladinom, kojima su rukovodili skojevci.

Veza partijske organizacije s drugovima iz susjednih mjesta bila je gotovo svakodnevna, naročito s drugovima iz Bribira Tomom Strizićem, Blažom Kalafatićem, Jurjem Brozičevićem, Andrijom Tusom i Josipom Skočilićem Kurilom koji je bio namješten u selačkoj pošti i svakodnevno je odlazio kući u Bribir. U Crikvenici smo kontaktirali s Ivanom Brozičevićem, u Dramlju s Rafom Brozičevićem i Zvonkom Petrinovićem. Također smo mi iz Selaca povremeno kontaktirali s drugovima iz Grižana Bartolom Petrovićem, Lukom Marušićem pa kasnije s Ivanom Hreljcem i Gustom Mavrićem.

Veze s Okružnim komitetom održavali su i dalje Ivan Brozičević, Vlade Car i Zvonko Petrinović.

Tada smo dobivali iz Sušaka razne proglase i letke koje smo raspačavali i bacali po javnim mjestima. Na raspačavanju letaka radili smo mi članovi partijske organizacije zajedno sa skojevcima. Sjećam se da

je među proglasima bio i onaj što da je CK KPJ izdao povodom potpisa sporazuma vlade Cvetković-Maček o pristupanju Jugoslavije trojnom paktu, i kasnije proglas u kojemu se postavljao zahtjev novoj vladi Dušana Simovića da se sklopi pakt o uzajamnoj pomoći sa Sovjetskim Savezom, za slobodu sindikalnog i političkog organiziranja, proglasi opće amnestije političkih zatvorenika i dr.

Raspačavanje letaka vršili su članovi partijske organizacije i skojevci među kojima su bili i odaniji omladinci: Stjepan Antić Dudo, Zvonko Lončarić Papić i Vilim Lončarić. Tih proglasa bila je veća količina, pa su pobacani po svim ulicama i po cesti prema Crikvenici i Novom. To isto učinjeno je istovremeno i u svim mjestima Vinodola.

Kad je proglašena opća mobilizacija, negdje krajem ožujka, članovi partijske organizacije u mjestu, ja i Andre Kršul, otišli smo u vojsku. Ive Jeličić Tominčić nalazio se u Vrbovskom, a Vlade Car bio je zaposlen u Kraljevici gdje je bio i partijski punkt za vezu Okružnoga komiteta u Sušaku, pa je Car služio kao veza toga punkta do Crikvenice i Selaca, a odatle za Bribir i druga mjesta. Tako su u mjestima ostali skojevci s kojima je rukovodio Vlade Car.

Slom stare Jugoslavije koji je uslijedio 6. travnja 1941. i vijesti o proglašenju ustaške tvorevine NDH naš svijet je prihvatio sa žalošću i negodovanjem. Nije odobravao cijepanje Jugoslavije i bio je svjestan teškoća koje dolaze pod fašističkom čizmom.

Nekoliko dana poslije sloma vratili su se iz vojske u mjesto svi članovi partijske organizacije i odmah nastavili sa svojim djelovanjem. Događaji nas nisu zbunili jer smo ovakvu situaciju i očekivali. A i sam narod još se više zbio uz nas. Uspostavljena je odmah veza s drugovima u Bribiru i Crikvenici i svi zajedno smo se dogovorili da je momentalno najvažniji zadatak, uz kontakt s narodom, sakupljanje što više oružja, municije i ostalog materijala koji je raznesen iz magazina bivše mornaričke komande u Selcima. Izvjesnu količinu toga oružja uspjeli su sakupiti naši skojevci, ali ne onoliko kolika je bila mogućnost za to, jer je napuštenog oružja bila prilična količina.

Znatnu količinu toga oružja uspjela je pokupiti ustaška vlast koja je nakon sloma stare Jugoslavije formirana u kotaru od malobrojnih ustaša na čelu s Vladom Vukelićem (Kapom) i Ivanom Carom (Mladenkin) i nekoliko pristaša HSS-a.

Manja količina oružja i raznog drugog materijala pohranjena je u selačkom Domu prosvjete i dana na čuvanje općinskoj upravi koja je i dalje funkcionirala u starom sastavu.

Kako sam ja bio službenik općine, pokušao sam to oružje i materijal dignuti i sakriti na drugo mjesto. No to nije bilo jednostavno jer je tadašnji načelnik općine Fabijan Lončarić, inače pristaša HSS-a, bio sumnjiv zbog čestoga kontaktiranja s Vukelićem i što je prisiljavao mještane da vrate raznesenu hranu i robu iz vojničkih magazina. Zato sam se dogovorio s bilježnikom Ludvikom Hreljcem, kojega smo smatrali kandidatom Partije, da prepravimo popis pohranjenih stvari, i vredniji materijal, naročito oružje, pohranimo na drugo mjesto. To smo

jedne noći i učinili, izabravši pojedini materijal i oružje i prenijeli sve to u kuću Andrije Kršula. Sjećam se da je osim nekoliko pušaka uzet i mitraljez. Dvoumili smo se da li da uzmemo i jedan teški protivavionski mitraljez češke proizvodnje jer za njega nije bilo municije, a po svoj prilici da je uopće nije ni bilo u mornaričkom magazinu, pa smo ga ostavili.

U Zagrebačkom dječjem domu bila je smještena manja mornarička bolnica, gdje se nalazila prilična količina sanitetskog materijala i instrumenata, što nije bilo razneseno jer su to čuvale opatice koje su upravljale domom. Kako su ove bile ustaški nastrojene, one su jednoga dana došle u općinu, obavijestile nas o tome materijalu i tražile da ga predamo u kotar, jer nisu imale povjerenja u nas. Mi smo taj materijal prenijeli u općinu i kasnije posakrivali na sigurno mjesto.

Kako sam spomenuo, veza sa susjednim mjestima bila je stalna, malo otežana jer je talijanski okupator imao svoje jedinice u svim mjestima i uveo je strogu kontrolu kretanja. A i sami ustaše bili su prvih dana aktivni u nastojanju da učvrste svoju vlast i pridobiju naše ljude, jer svojih pristaša nisu imali. Veza s Okružnim komitetom u Sušaku, koliko mi je sada u sjećanju, bila je jedno vrijeme dosta otežana zbog zabrane kretanja u zonu Rijeka, počev od Kraljevice. Stoga smo pokušali stupiti u vezu s nekim višim partijskim forumom putem Bartola Petrovića iz Grižana, koji je radio u Karlovcu, a partijski je djelovao u Grižanima i pomagao na okupljanju komunista Vinodola. Do druga Bartola uputilo smo Stipu Brozičevića (koji je tada još uvijek držao funkciju općinskog načelnika u Bribiru) u svibnju 1941, i on se uspio s njime naći i od njega dobiti razna obavještenja. Naime, kako nam je sada poznato, u Karlovcu je postojao Okružni komitet na čelu s Ivanom Marinkovićem koji je ujedno bio i član CK KP Hrvatske. Taj komitet imao je djelokrug rada na području Banije, Korduna i Gorskog kotara, a pomagao je i Okružnom komitetu u Sušaku. Član toga komiteta bio je i drug Bartol Petrović pa je u svemu bio upućen u pripreme Partije za oružanu borbu. Petrović je Brozičevića tom prilikom upoznao s političkom situacijom, napomenuvši mu da očekuje od CK KP Hrvatske smjernice za daljnji rad, pa čim ih dobiju, da će ih uputiti kojom vezom k nama u Vinodol ili će on sam doći. Upozorio ga je da budemo budni u čuvanju partijskih kadrova. Ako bude postojala opasnost od hapšenja, da se naši drugovi, a i simpatizeri, sakriju u šumu. Da sprečavamo odlaženje naših ljudi u domobrane i druge neprijateljske vojne formacije, onemogućujemo stvaranje raznih ustaških političkih organizacija i prikupljamo oružje. No sve smo to mi na našem terenu od prvoga dana i činili.

Ubrzo poslije toga uspostavljena je veza s Okružnim komitetom u Sušaku, opet putem sekretara Šupića. Vezu sa Šupićem održavao je Ive Brozičević putem Ljubomira Dorčića iz Novog koji je plovio kao kapetan parobroda na liniji Sušak — Senj.

Osim zadataka na prikupljanju oružja, municije, odjeće, obuće, sanitetskog i drugog materijala, što će nam biti potrebno, u što smo bili

sigurni, za oružanu borbu protiv neprijatelja, radili smo mnogo na sprečavanju mobilizacije naših mještana u domobransku vojsku. Kod toga smo mi u Selcima imali znatnih rezultata jer je vrlo mali broj naših ljudi bio u domobranima. Na tome smo najviše radili ja i Ludvik Hreljac koji je čitavo vrijeme sa mnom surađivao, a već smo ga tokom srpnja primili i u Partiju. Mi smo pozive dobivene od vojnog odsjeka u kotaru često vraćali s napomenom da je pozvani odsutan i nepoznata boravišta. Pozivane smo prethodno obavještavali o tome, sugerirajući im da se sklone nekuda u unutrašnjost. Gotovo svi su prihvaćali naše sugestije jer nijedan nije želio otići u domobrane. U toj situaciji izlagali smo se znatnoj opasnosti. Naime, šef vojnog odsjeka u Crikvenici bio je Marijan Ahel, podoficir bivše jugoslavenske vojske, koji je po slomu stare Jugoslavije pristupio ustašama (po svoj prilici je i prije bio s njima u dosluhu) i kao povjerljiv postavljen na tu dužnost, pa kako se kao Selčanin po majci, gdje se i rodio, nastanio u našem mjestu, budno je pazio kako se mještani odazivaju pozivima u domobrane. Svi naši pokušaji da ga pridobijemo i nekako ublažimo nisu nam uspjeli. Bio je revan u svojoj službi. Sumnjao je kasnije u našu sabotažu pa je čak i sam dijelio pozive pojedincima. Ali ni tada se većina njih nije odazivala. Ukoliko je koji bio i prisiljen otići u domobrane, otuda je kasnije bježao.

Ustaška vlast je nastojala pod svaku cijenu okupiti omladinu u svoje omladinske organizacije, a preko ovih uvrstiti ih kasnije u vojne formacije. To su činili i prisilom, tako da su mladiće, đake i studente koji još nisu bili navršili godine života za kadrovski rok, pozivali na vojnu i političku obuku u Crikvenicu.

Da bismo onemogućili ovu akciju ustaša, dogovorili smo se mi članovi partijske organizacije s članovima organizacije susjednih mjesta da naše omladince skojevce i provjerene simpatizere ubacimo u rukovodna mjesta tih organizacija i iznutra ih razbijemo. Tako su u rukovodna mjesta ubačeni Vale Lončarić, Zvonko Brozović i Vlade Car. Neki bribirski omladinci također su bili ubačeni ili u Crikvenicu ili u Novi. Ta se organizacija nakon mjesec-dva raspala. Svi njihovi kasniji pokušaji da se ona obnovi, nisu uspijevali.

Ustaški logornik Vlado Vukelić nastojao je u svim mjestima postaviti tzv. tabornike i njihove zamjenike. Tako je u Selcima na preporuku Fabijana Lončarića predložio bez našeg znanja Stjepana Brozovića Baticu, inače našeg simpatizera, i mene. To smo doznali tek onda kad je ukaz objavljen u zagrebačkim novinama. Za mene je to bila vrlo neugodna situacija, pa smo mi iz Selaca odmah stupili u vezu s Tomom Strizićem, Blažom Kalafatićem i ostalima, što da učinimo. Ja sam namjeravao da se odmah sakrijem i prijeđem u ilegalu, ali smo se dogovorili da se te dužnosti prihvatim, što je učinjeno i s nekim drugovima u Bribiru. Smatrali smo da je bolje u njihovim redovima imati ubačene naše ljude nego njihove istomišljenike, kako bismo mogli utjecati na njihovo djelovanje i na vrijeme doznavati njihove namjere i akcije. Kasnije se pokazalo da je ova odluka bila ispravna. Navest ću

jedan primjer: logornik za crikvenički kotar Vlado Vukelić, valjda po dobivenoj direktivi iz Zagreba, imao je namjeru da pohapsi i odvede na otok Pag, na ono poznato mjesto Slano gdje su ubijali Srbe, Židove i ostale njima nepoćudne osobe, naše poznatije članove bivšeg sokola, članove JRZ, pa i poznate komuniste. U tu svrhu imao je sastavljen popis takvih osoba koje je on osobno predvidio i one koje su mu predložili njegovi privrženici iz pojedinih mjesta. Za naše Selčane prijedlog mu je dao načelnik općine Fabijan Lončarić koji je prema tim ljudima gajio osobnu mržnju. Da je on te ljude predvidio, dokaz je što smo ga zatekli u pisanju ja i Ludvik Hreljac, a i kasnije smo taj popis vidjeli kod Vukelića kad je ovaj sazvao sastanak svih tabornika i zamjenika zbog ovog pitanja. Budući da se ovdje radilo o životu mnogih ljudi, ja sam nagovorio Stjepana Brozovića da energično utječemo na Vukelića da se progon ljudi ne izvede. Sjećam se da sam nagovarao i one iz drugih mjesta, je i to su bili mahom ljudi koji se nisu slagali s ustašama. Kad je Vukelić na sastanku s nama iznio svoju namjeru, prvi sam ja uzeo riječ i počeo nagovarati Vukelića da se to ne čini, predočivši mu da bi hapšenje i progon predloženih ljudi vrlo loše odjeknuo u našem narodu, pogotovu kod njihove mnogobrojne rodbine, pa bi tobože njihova vlast izgubila povjerenje u njih. Za one predložene u Selcima, a njih je bilo desetak, lagao sam kako su ti ljudi razočarani starom Jugoslavijom i da sada oduševljeno prihvaćaju novu vlast i sl. Ovo moje nagovaranje prihvatili su i ostali prisutni, i zaista do progona nije došlo. Pojedince su zatvarali i na razne načine maltretirali, kao što je bio slučaj s našim suradnikom drugom Ivanom Poborom, brijačem, no težih slučajeva nije bilo.

Kako su Talijani sve više proširivali svoju upravu i vlast i na ovaj dio Primorja koji je prema njihovu sporazumu s Pavelićem tobože pripao Hrvatskoj, oni su hrvatske vlasti sve više onemogućavali, tako da se funkcija tabornika nabrzo raspala, a tako i ostale njihove političke organizacije, jer nisu ni imali u našem kraju svojih pristaša. Sjećam se da je opisani naš sastanak s Vukelićem bio jedini i da poslije nismo više s njime kontaktirali.

Za čitavo to vrijeme, tj. od sloma stare jugoslavije do početka ustanka, mi selački komunisti bili smo u prisnom kontaktu s narodom, vršeći propagandu protiv okupatora i ustaša i pripremali smo ga za događaje koji će uslijediti. Pridobili smo za suradnju i one naše bivše pripadnike režimskih organizacija stare Jugoslavije, a kako je među njima bilo imućnijih ljudi, oni su nas čitavo vrijeme izdašno pomagali. Tako je naš narod u mjestu bio jedinstven u mržnji protiv neprijatelja.

Bili smo sigurni da će nacistička Njemačka napasti SSSR i da ćemo se tada i mi uključiti u oružanu borbu protiv okupatora i njegovih domaćih slugu. Da će Njemačka napasti SSSR, i to skoro, doznali smo od jedne kolone njemačkih vojnika koja se vraćala s grčkog fronta i na proputovanju ovuda zadržala se pet-šest dana u Selcima. Među tim vojnicima bilo je Hrvata iz Gradišća koji su rado s nama stupali u razgovor, naravno, pazeći da ih ne opaze njihove starješine.

Na naše inzistiranje da doznamo kamo putuju, oni su nas uvjeravali da idu na rusku granicu u rat protiv Rusije. Kad smo im mi rekli da je to nemoguće jer je Hitler sa Staljinom potpisao pakt o nenapadanju, oni su nas uvjeravali da će i usprkos tome paktu Nijemci napasti, u što ih uvjeravaju i njihove starješine.

Mi smo ove vijesti smatrali važnima, i sjećam se da smo ih proslijedili na znanje ili Okružnom komitetu u Sušak ili ih je prenio Stipe Brozičević Bartolu Petroviću na onom sastanku u Karlovcu.

Kad je 22. lipnja 1941. otpočeo napad nacističke Njemačke na SSSR i odmah poslije toga došlo do odluke CK KPJ da se otpočne s oružanom borbom protiv okupatora, nastala je nova situacija koja je zahtijevala još veću odgovornost i pojačan rad komunista.

Nekako tih dana došao je u Selca Josip Brnčić, član Partije, rodom iz Fužina, koji je dotada boravio u Zagrebu. Bježao je iz Zagreba i u Selca je upućen od svog brata Slavka koji je bio zaposlen kao tehničar u upravi za gradnju ceste u Crikvenici gdje je partijski djelovao. Za Josipom je malo zatim došla i njegova drugarica Nada Novosel, također član Partije. Tako smo i njih uklopili u naš rad.

Na inicijativu druga Brnčića stupili smo u vezu s drugovima u Fužinama, Viktorom Bubnjem i njegovim bratom Andrijom. K njima su jednom odlazili na vezu Vlade Car i Andre Kršul. Tako smo se povezali i s komunistima Gorskog kotara, a te su nam veze kasnije dobro došle.

Čim je CK KP Hrvatske poslao direktive za otpočinjenje oružanog ustanka, Rade Šupić, sekretar Okružnog komiteta u Sušaku, poslao je putem kapetana Ljubomira Dorčića Ivanu Brozičeviću poruku za nas komuniste da što prije upriličimo zajednički sastanak na kojem ćemo se upoznati s tim direktivama i donijeti odluku o organiziranju oružane borbe na našem terenu. Po dobivenoj poruci Brozičević se odmah sastao sa mnom i s Tomom Strizićem na cesti iznad Selaca kraj crkvice sv. Fabijana i obavijestio nas o primljenoj poruci, pa smo se tu odmah dogovorili o danu zajedničkog sastanka, na kojemu mjestu i koga sve pozvati na sastanak. O mjestu za održavanje sastanka smatrali smo da ga je najbolje upriličiti na moru u barci, kako bismo izbjegli kontrolu okupatora. Održati tako važan sastanak u kojem naselju nije bilo moguće zbog prisutnosti velikog broja talijanskih vojnika po mjestima. Ja sam dobio zadatak za samu organizaciju sastanka, tj. da odredim mjesto gdje bismo se barkom kretali, da pribavim barku i da organiziram prihvat drugova iz pravca Crikvenice te da motrim kretanje neprijatelja, talijanskih karabinijera i ustaša iz Crikvenice.

U kojem mjesecu i kojeg smo dana zakazali i održali sastanak, ja se sada ne mogu točno sjetiti, kao ni ostali drugovi, ali držim da je to moralo biti jedne nedjelje krajem lipnja ili početkom srpnja 1941.

Poslije toga sastanka, još isti dan, sastao sam se s Vladom Carem i Andrijom Kršulom, pa smo odredili da je najbolje sastanak održati u Jesenovi, i to jedreći u barci od obale prema sredini kanala. Barku

sam ja kasnije rezervirao od našeg simpatizera druga Marijana Pobora Belca. Za motrenje smo odredili skojevce Vala Lončarića i Luku Antića. Također smo još istog dana o sastanku obavijestili i druga Brnčića jer smo se tako dogovorili na sastanku s Brozičevićem i Strizićem.

Određenog dana, bila je nedjelja oko podne, Andrija Kršul i ja odvezli smo se barkom Marijana Pobora do jedne stijene na moru ispod kuće Pandurice gdje je stanovao Josip Brnčić (to je mjesto u blizini današnjeg hotela Varaždin). Sačekali su nas Brnčić i Vlado Car. Dalje smo vozili prema Crikvenici da ukrcamo putem Iva Brozičevića i onog koji bude s njime, kako smo se prethodno dogovorili. Kad smo došli do pola puta prema Crikvenici, opazili smo na cesti Brozičevića s još jednim drugom koji nam se pri ukrcaju u barku predstavio da se zove Drago Svrljuga iz Hreljina. Kasnije smo doznali da ga je k nama poslao Rade Šupić koji se tada nalazio bolestan u bolnici. Ukrcavši i njih odvezli smo se u pravcu Jesenove. Sjećam se da smo u barci putem živo diskutirali o nastaloj situaciji i da nam je drug Švrljuga donio raznih vijesti o prilikama u njegovu kraju. U sjećanju mi je također da su Josip Brnčić i Drago Švrljuga dosta razgovarali o prilikama u Gorskom kotaru, pa mi se čini da je Švrljuga bio povezan s Goranima.

Kad smo došli u Jesenovu, na žalu su nas čekali Toma Strizić i Blaž Kalafatić, a odmah zatim stigao je do nas s jednom malom barčicom Ladislav Vivoda, tada učitelj u Mataija Dragi, koga su poslali na ovaj sastanak Milan Mataija i Pero Komadina iz Ledenica. S Vivodom se dovezao u barci i jedan Novljanin. Kako se zvao, to ne znam. Kad smo se svi našli u našoj barci (drug iz Novog je ostao), krenuli smo jedreći prema sredini kanala, nošeni vjetrom — levantom. Sastanak je otvorio Ive Brozičević i upoznao nas s porukom druga Šupića, kojom je ovaj objasnio odluku CK KPJ o dizanju ustanka. U živoj diskusiji u kojoj su sudjelovali svi prisutni, no najviše drug Toma i Brnčić, jednoglasno je prihvaćena odluka CK KPJ. Razmatrajući situaciju na našem terenu, došli smo do zaključka da je politička situacija vrlo povoljna za organiziranje oružane borbe i da se s organizacijom otpočne odmah. Doznali smo s kakvim oružjem i ostalim potrebnim materijalom raspolažemo u pojedinom mjestu. Kako s hranom nismo raspolagali, uzeli smo u zadatak da se ona odmah prikuplja. Dalje smo zaključili da svi oni drugovi kojima zaprijeti opasnost, odu u šumu i tamo formiraju logor kamo će se otpremati sakupljeno oružje, hrana i ostali potrebni materijal, Pristupiti još većoj aktivnosti na sakupljanju naročito novčanih sredstava kojima će se nabavljati hrana. Obuhvatiti sve one naše ljude koji su željni surađivati s nama i boriti se protiv neprijatelja. Naročito sprečavati odlaženje ljudi u neprijateljske formacije i odlazak na radove u Njemačku.

Nekoliko dana poslije toga sastanka morali su se skloniti u šumu Toma Strizić, Blaž Kalafatić i još nekolicina Bribiraca; tamo su formirali logor, pa smo sav sakupljeni materijal i oružje koje smo mi sakupili u Selcima, odmah počeli prenositi u šumu. Vezu s logorom odr-

žavao je prvih dana Andre Kršul, a dolazili su kriomice dolje i Toma i Blaž dok nisu Talijani još više pooštrili kontrolu. Prebacivanje sakupljenog materijala vršio je tada svojim volovskim kolima Nikola Lončarić Andrinić koji je upravo tih dana došao u Selca iz Osijeka i koga smo odmah uključili u naš rad. Prvih dana je on kolima odlazio sve do Lukova i dalje. Sjećam se, tada smo mi u selačkoj aprovizaciji imali poveću količinu sanduka vojničkog dvopeka koji je ostao u mornaričkim magazinima nakon sloma, pa je i njega Nikola prevezao u šumu. Kasnije je prebacivanje sakupljene hrane i materijala bilo otežano jer su Talijani opasali žicom cijelo mjesto i na uzvišenijim točkama sagradili kamene bunkere u koje su smještene posade s puškomitraljezima. Zatim su na glavnoj cesti iznad Selaca neprestano kružile patrole. Odlazak i dolazak u mjesto kroz njihove blokove strogo je kontroliran. Kako je Nikolina kuća bila izvan žice na glavnoj cesti prema Bribiru i Novom, straže su na njega obraćale manju pažnju, pa smo znali na njegova kola, kad bi se spustio u mjesto, nakrcati sakupljeni materijal ili hranu u poveću bačvu koju je sobom vozio. U njegovu su kuću pojedinci noću preko žice nosili materijal, pa bi ovaj to ukrcavao na svoja volovska kola, pokrio gnojem i vozio u Bribir, a kasnije na punkt u Jesenovoj i Duboki, odakle bi Bribirci prenijeli u šumu. Do tih punktova prenosile su hranu i neke drugarice košem pokritim također gnojem, kamuflirajući tako kao da odlaze raditi na zemlju koja se još ponegdje obrađivala na brajdama prema Novome. Sjećam se još sada da je tako prebacivala materijal Ruža Antić, sestra Iva Tominčića, a bile su i neke druge angažirane na tome radu. O tome bi znao više Andre Kršul.

Izvjesno vrijeme vodili smo tih dana u općini aprovizaciju, tj. raspodjelu hrane koja se dobivala iz unutrašnjosti, pa smo iz tih količina razne hrane znali ustegnuti dio i otpremiti ga u šumu. Tim poslovima rukovodio sam ja zajedno sa Slavom Brozovićem Mikulinim koji je bio općinski odbornik, a naš suradnik.

Početkom srpnja 1941. došao je u Selca Mate Kršul iz Kosovske Mitrovice. On se putem sreo u Zagrebu s Ivanom Jeličićem koji je došao u Zagreb iz Vrbovskog po partijskom zadatku. Ovaj je Mata upoznao sa situacijom na našem terenu, napose u našem mjestu. Po dolasku u Selca Mate se odmah uključio u partijski rad. Ja sam ga povezao s Ivanom Brozičevićem i Radom Šupićem koji je često navraćao do nas. Tako je naša partijska organizacija u mjestu ojačala. Primili smo još u Partiju Nikolu Lončarića Andrinića, Ludvika Hreljca, Bartola Mavrića i Baricu Hanzić koja je došla za učiteljicu u Selca iz Zagreba i bila tamo već prije član Partije. Ona je bila prisno vezana s obitelji Ognjena Price i Augusta Cesarca. Sin jednog od ove dvojice bio je sklonjen negdje u Senju, i ona ga je često posjećivala i pomagala mu. Drug Brnčić i njegova drugarica Nada u međuvremenu su otišli iz Selaca u šumu. Prije odlaska drugarica Nada nam je uručila veću svotu novca. Znam da je jednog dana došao iz šume do mene Blaž Kalafatić izjavljujući da im je potrebna veća svota novca, pa da novac negdje nabavim. Kako mi nije bilo moguće pribaviti novac odmah,

dao sam mu svoju ušteđevinu koju sam u kući sa ženom imao. Bilo je oko 6000 dinara, što je onda bila prilična vrijednost.

Nastavljalo se i dalje s intenzivnim radom na okupljanju ljudi i sakupljanju novčanih sredstava za kupnju hrane i drugih potreba. Sakupljenim novcem kupovali smo od talijanskih vojnika i cipele s kojima su od prvog dana počeli »švercati«. Raspačavao se propagandni materijal koji se dobivao vezama. Razni proglasi i leci bacali su se po mjestu usprkos prisutnosti velikog broja vojske u mjestu i usprkos zabrani kretanja od određenog sata navečer do drugog dana ujutro.

Polovicom kolovoza 1941. došao je u Selca dr Svetozar Rittig, svećenik crkve sv. Marka u Zagrebu, bježeći ispred ustaša. Dolaskom u Selca namjeravao se smjestiti u Zagrebački dječji dom kod tamošnjih opatica, ali ga ove nisu htjele primiti jer su prije saznale za njegov neprijateljski stav prema ustaškoj vlasti kojoj je njihov red bio naklonjen. Kako ga opatice nisu htjele primiti, Ana Jeličić Bakarčica koja je u domu radila, preuzela je na sebe da ga negdje drugdje smjesti, i uspjela je kod Ljubice Jeličić Bartolove. Tik do kuće gdje se dr Rittig smjestio stanovao je Tome Jeličić Špiro koji je već tada sa mnom surađivao i pomagao naš pokret novčanim prilozima. S njime se dr Rittig odmah sprijateljio i povjerio, o čemu je Toma mene odmah izvijestio. Tako smo doznali da se sklonio u Selca pred ustašama i da je neprijateljski prema njima raspoložen, kao i prema okupatoru. Kako se radilo o značajnoj crkvenoj i političkoj ličnosti od prije rata, dogovorili smo se da s njime stupimo u vezu i pokušamo pridobiti ga za suradnju. Za to smo u prvo vrijeme na tom zadatku angažirali našeg suradnika i kasnije odbornika općinskog NOO-a Ivana Pobora koji je u mjestu vodio brijačku radnju i na zahtjev dra Rittiga dolazio k njemu u stan radi brijanja. Dr Ritig se živo interesirao za političke prilike u našem kraju i iskazivao mržnju prema okupatoru, kad ga je Pobor brijao, o čemu nas je ovaj izvještavao. Jednog dana dao sam Ivanu zadatak da mu povjeri da u Selcima postoji organizacija NOP-a, preda mu neku štampu koju smo tada imali pri ruci i zatraži novčanu pomoć. Sjećam se da je među tim propagandnim materijalom bio i proglas CK KPJ, izdan poslije napada Njemačke na SSSR. Dr Rittig je to sve rado primio i odmah dao izvjesnu svotu novca kao svoj prilog za NOP. Kasnije smo s njime stupili u vezu ja i Hreljac jer je često dolazio k nama u općinu.

Mi smo o svemu ovome obavijestili putem veze naše više partijske forume, i znam da je ta obavijest stigla i do CK Hrvatske jer su mu odanle kasnije slate pismene poruke. O tome bi više znao Mate Kršul.

Kako je u Selcima bio punkt za vezu s logorom u šumi i s ostalim mjestima, krajem srpnja 1941. došao je u Selca Ivo Marinković, sekretar Okružnog komiteta Karlovac i član CK KP Hrvatske, radi obilaska ovoga terena i upoznavanja s političkom situacijom, te da nas, ovdašnje komuniste, upozna s direktivama CK i naravno pruži nam pomoć, ukoliko se nismo snašli u novim prilikama. Njega je uputio na mene drug Bartol Petrović koji je bio upućen o stanju kod nas. Dolaskom u Selca

Marinković je potražio mene u općini gdje smo razgovarali. Ja sam ga tom prilikom upoznao sa situacijom kod nas u Vinodolu, što je on od mene tražio, a i on mi je dao neke podatke o situaciji u cijeloj zemlji. Nismo se u razgovoru mnogo zadržali, već je tražio vezu za Bribir, pa sam ja odmah našao Andra Kršula i ovaj ga je odveo u Bribir. Na kojem su se mjestu i s kime tamo sastali, točno ne znam, o tome bi više znao Andrija.

Drug Marinković dolazi u Selca i po drugi put krajem kolovoza 1941. Tada je već bio u Selcima i Mate Kršul, pa budući da je Mate bio iskusniji ilegalac i partijski izgrađeniji od nas Selčana, našao sam za potrebno da Marinkovića upoznam s njime. I našli smo se s Matom u parku nedaleko od Doma prosvjete. Kratko vrijeme bio sam s njima i udaljio sam se da ne bude upadljiv naš sastanak, jer su talijanski karabinijeri branili skupljanje više od dvojice. Mate i Marinković su tada otišli u Slanu na kupanje i tamo nesmetano duže razgovarali. Vjerujem da je Marinković stekao dobar dojam o Matu i da je kasnije računao na njega, da ga uvede u rad u Okružni komitet za Hrvatsko primorje koji je kasnije obnovljen, odnosno proširen u Crikvenici.

Po treći put došao je Marinković u Selca s Veljkom Kovačevićem krajem rujna 1941. Ovaj put iz Viševice gdje se nalazio partizanski logor i već tada formirana borbena jedinica. Baš tih dana pooštrene su od okupatora mjere kretanja i uvedene za kretanje posebne propusnice koje su oni izdavali na temelju osobnih legitimacija pojedinaca. I svaki ih je pojedinac morao osobno kod njih podignuti. Kako se Marinković i Kovačević nisu mogli slobodno kretati sa svojim ispravama, ja sam dobio zadatak da u općini napravim falsificirane legitimacije na ime nekih naših Selčana koji će ujedno i podignuti propusnice. To sam ja uspio učiniti zajedno s Hreljcem. Napravili smo jednu legitimaciju na ime našeg suradnika Srećka Jeličića, a drugu na Stjepana Antića koji je bio policajac u našem mjestu, a također s nama surađivao. Ove legitimacije i propusnice uručio je Mate Kršul Marinkoviću i Kovačeviću u Crikvenici, kamo su oni iz Selaca još istog dana otišli i tamo prespavali.

Narodnooslobodilački odbor osnovali smo u Selcima tokom kolovoza 1941, odmah čim je dobivena direktiva CK Hrvatske da se oni osnuju. Direktivu za osnivanje prenio je Mate Kršul. Kako je došlo do formiranja Okružnog komiteta u Crikvenici, nije mi poznato jer me o tome zbog konspiracije Mate nije obavijestio.

U novoosnovani odbor od partijske organizacije ušao sam ja i preuzeo dužnost predsjednika, i Nikola Lončarić Andrinić, a od suradnika Ivan Pobor, brijač, Juraj Jeličić Špiro, Petar Lončarić Bugnjar i Ivan Antić Cilin. Odboru je postavljen zadatak da prikuplja novčana sredstva te nabavu hrane, odjeće, obuće, sanitetskog i raznog drugog materijala potrebnog borcima u šumi, organizacija prebačaja sakupljenog materijala i da propagandno djeluje među mještanima. Odbor je formiran u brijačkoj radnji Ivana Pobora u kući Ivana Jeličića Grginića kraj škole. Ovaj odbor bio je čitavo vrijeme od pomoći partijskoj organizaciji.

Ekonomska situacija u mjestu postajala je svakim danom sve gora, hrana se dijelila putem aprovizacije koja je prestala dolaziti, pa je narod bio prisiljen nabavljati je krijumčarenjem. Kako nije bilo zarade ni novca, naš je svijet bio prisiljen odlaziti u Podravinu gdje se kod tamošnjih seljaka moglo zaraditi, radeći na polju, nešto hrane koja se slala u mjesto. Više obitelji odselilo se gore gdje su ostali do kraja rata. Ti su naši ljudi i tamo surađivali u NOP-u i mlađi odlazili u partizane.

Kako je njemačka vojska imala u prvim danima velikih uspjeha na istočnom frontu, neprijatelj je to obilno iskoristio u svojoj propagandi i putem svoje štampe i radija. Zato smo morali mnogo raditi na uvjeravanju našega svijeta da će Crvena armija zajedno sa saveznicima potisnuti i pobijediti Nijemce. Osim propagandnog materijala što smo ga vezom dobivali od Okružnoga komiteta, hvatali smo radio-vijesti savezničkih radio-stanica, umnožavali ih na pisaćem stroju i dijelili mještanima. Na tom poslu radili smo ja i Hreljac. Slušali bismo svaki dan po dva puta vijesti u njegovu stanu kod primalje Katice Mulc koja je kuća bila u blizini moje stare kuće ispod mjesne crkve. Radio smo znali slušati do kasno u noć, pa sam ja preko krovova kuća koje se zajedno drže, odlazio svojoj kući. Hreljac bi važnije vijesti zapisivao na papir, pa bismo kasnije to sređivali, dodavali naš komentar, i ja bih sutradan u općini te vijesti razmnožavao na pisaćoj mašini. Imali smo sakrivenu jednu posebnu mašinu za te svrhe. Vijesti bismo prepisivali u dvadesetak i više primjeraka i podijelili ih našim ljudima. Nekolicina naših suradnika dolazila bi k nama u općinu, ja bih im uručio određenu količinu, a ovi bi je raspačali drugima. Omladinci su imali svoje čitalačke grupe pa su te vijesti zajednički čitali.

Moram ovdje napomenuti da smo pred kraj 1941. proširili našu vezu preko Grižana s logorom u šumi. Vezu je održavao Hreljac i Bartol Mavrić, a k nama u Selca dolazio je i August Mavrić iz Grižana.

S Crikvenicom smo održavali vezu putem dra Mira Gradišnika koji je bio upravitelj tamošnjeg Doma zdravlja, a gdje je radila i njegova drugarica, također liječnica, oba članovi Partije. Gradišnik je dolazio u Selca kao liječnik pa je mogao nositi sobom razni sanitetski materijal koji je uručivao nama, a mi smo ga prebacivali u šumu. On je prenosio i partijsku štampu.

Prvi naši mještani koji su tokom 1941. otišli u partizane, bili su: Mihovil Jeličić Pavlina, Andre Kršul i Nikola Kršul Šunšur. Veći broj počeo je odlaziti početkom 1942.

Osim članova partijske organizacije, članova Skoja i Narodnooslobodilačkog odbora isticali su se u radu 1941. još i ovi drugovi: Andrija Kršul Andrijin, Kuzminić, Dujmić, Josip Lončarić, Josip Pobor Polčić, Mihovil Lončarić Matin, Slave Brozović Mikulin, Petar Lončarić Osina i Srećko Jeličić Mihin.

Eto, toliko se mogu sjetiti o radu naše partijske organizacije u pripremama ustanka. Mnogo je detalja zaboravljeno. Poginuli su i umrli mnogi drugovi koji su u pojedinim događajima sudjelovali, a sada još živim drugovima, nakon minulih 36 godina, sjećanja su izblijedila.